

Relevante aandachtspunten voor 'leren en experimenteren' met Citizen Science binnen programma's en projecten van ZonMw

ZonMw, Strategie & Innovatie, reijmerink@zonmw.nl
Januari 2021

A. Ambitie en programmeercyclus ZonMw

Het is de ambitie van ZonMw om kennis en inzet van burgers in programma's en daaronder ressorterende projecten via onder meer citizen science (CS) de komende beleidsperiode sterker aan te zetten met het oog op het realiseren van impact in termen van maatschappelijke en wetenschappelijke kennisbenutting.¹ Omdat CS een concept/aanpak in ontwikkeling is ('high risk, high gain'), is het zaak hiermee concrete ervaringen op te doen in de *real-life* (ZonMw) programmeersetting en hier gericht op te reflecteren voor organisatiebrede doorvoering van CS in werkwijzen en procedures.

Het programmeerproces, waarin het bevorderen en borgen van verantwoorde onderzoekspraktijken in termen van relevantie en kwaliteit centraal staat, wordt als volgt geïllustreerd:

ZonMw Impact Assessment Framework

B. Aandachtspunten bij de planning van programma's/projecten (voorbereiding- en honoreringsfase)

- Hanteer een pragmatische definitie en invulling van CS. CS draait om het (meer en beter) op elkaar betrekken van burgers (al dan niet in hun rol van patiënt en/of ervaringsdeskundige) en wetenschappelijk onderzoekers. Dat kan van beide kanten, in verschillende gradaties: betrokkenheid en participatie van burgers in de agendering, uitvoering, implementatie en evaluatie van wetenschappelijk onderzoek (burgerparticipatie) én betrokkenheid en participatie van onderzoekers in de agendering, uitvoering, implementatie en evaluatie van burgerinitiatieven op het gebied van kennis en innovatie (wetenschapsparticipatie).

¹ <https://www.zonmw.nl/nl/over-zonmw/impact-versterken/>

- Potentiële voordelen van CS zijn:
 - Bewustwording over (bij onderzoekers) maatschappelijke problematieken en dynamieken en (bij burgers) wetenschapsbeoefening;
 - Verbreding van samenwerking, kennisuitwisseling, perspectieven en competenties;
 - Verbetering/vernieuwing van onderzoek(s)programmering): co-creatie, methoden-pluriformiteit, diversiteit in beoordeling en rapportage, inzet van real-world data/eResearch, etc.;
 - Vergroting van draagvlak voor (probleemoplossend) wetenschappelijk onderzoek.

Ga na of en in hoeverre de potentiële voordelen van CS worden geadresseerd bij het opstellen van doelen van een CS-programma/ronde/project. Behulpzaam daarbij is de standaardvraag die Frans Snik van het [Citizen Science Lab](#) altijd stelt: Wat voor wetenschappelijke resultaten kunnen we voorzien die dus alleen behaald kunnen worden dankzij de actieve bijdragen van 'niet-wetenschappers'?

Let op: co-creatie vergt vaardigheden die verder gaan dan wetenschappelijke/leerbare vaardigheden (zoals methodologie): ook emotie, normen en groepsdynamiek spelen een rol bij co-creatiesessies. Maak die vaardigheden, competenties en belangen expliciet.

- Ongeacht de gehanteerde CS-strategie moet met het oog op impact de kernvraag worden beantwoord: Wat willen we bereiken, waarom en wanneer, hoe en met wie?
- Continuïteit en inclusie zijn de belangrijkste bekende problemen bij CS. Ga actief na hoe hiermee wordt omgegaan (bijvoorbeeld via training van 'burgerwetenschappers' of citizen scientists, budget voor communicatie, vergoeding van reiskosten of meer in het algemeen erkennen en waarderen van - bijdragen van – burgerwetenschappers², inschakeling van externe expertise bij het organiseren en ondersteunen van CS³). Reserveer hiervoor programmabudget.
- Veel CS-projecten worden gekenmerkt door 'ploeterende deelnemers': deelnemers die af en toe kleine bijdragen leveren. Richt de taken/bijdragen zo in dat deze mensen optimaal gestimuleerd worden om te blijven deelnemen: maak het mogelijk voor deelnemers/citizen scientists om in hun eigen tempo en tijd, en onafhankelijk, taken uit te voeren; houdt taken afgebakend en aantrekkelijk; blijf resultaten delen, ook met (schijnbaar) inactieve deelnemers/doelgroepen; bouw (persoonlijke) directe feedback in na afronding van een taak. Zie ook <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1418573/1/p2985-eveleigh.pdf>.
- Bij het laten slagen van CS-projecten zijn facilitators belangrijk. Voor ZonMw-programma's: richt je niet alleen op de individuele citizen scientists/CS-groepen, maar ook op organisaties die CS-projecten helpen ondersteunen (zoals steden of gemeenten). Een voorbeeld is een netwerk-/infrastructuursubsidie waarmee steden of gemeenten een infrastructuur kunnen opbouwen om lokale CS-projecten (blijvend) te ondersteunen. Zie ook het [voorbeeld van de stad Brno](#) of het ZonMw-programma [Living Labs Sport](#).
- Participatie van burgers/patiënten/ervaringsdeskundigen in onderzoek en innovatie (van onderzoek en/of zorg) is geen vanzelfsprekendheid. Maak (dus) goed gebruik c.q. laat goed gebruikmaken van wat elders al gebeurt c.q. ontwikkeld is over CS/participatie.

Zo heeft het [CS-project Samen in onderzoek](#) geresulteerd in de ontwikkeling van een Participatiematrix, bedoeld om samenwerking met de doelgroep (patiënten, personen met een beperking, jongeren, ouders, naasten, etc.) in (onderzoeks)projecten te bevorderen. De Participatiematrix is een middel voor projectleiders/onderzoekers waarmee zij met patiënten het gesprek aangaan over de gewenste rol in een (onderzoeks)project. De Participatiematrix is ook een middel voor patiënten om te laten zien welke rol zij wensen te spelen. Zie <https://www.kcrutrecht.nl/producten/participatiematrix/>.

² Tussen ZonMw-programma's (Vakkundig aan het werk, Sport) is vooralsnog sprake van variabele vergoeding.

³ Voor ZonMw-projectleiders die samen met burgers onderzoek willen opzetten en uitvoeren wordt, met het oog op 'capacity building', een praktische leergang 'citizen science' ontwikkeld.

Zie ook <https://publicaties.zonmw.nl/netwerkbijeenkomst-citizen-science/>

C. Aandachtspunten bij de monitoring en evaluatie van programma's/projecten (uitvoerings- en realisatiefase; opbrengsten- en vervolgfase)

- Ga systematisch na in hoeverre de potentiële voordelen van CS worden/zijn behaald. Ga óók na wat belemmeringen zijn ten aanzien van relevantie en kwaliteit. Denk bij het laatste bijvoorbeeld aan borging van de betrouwbaarheid van door burgers verzamelde data bij voor hen onwelkome boodschappen. Reserveer hiervoor menskracht en middelen binnen het programmateam.
- Ga na hoe het staat met de beantwoording van de kernvraag: Wat willen we bereiken, waarom en wanneer, hoe en met wie? Vraag en beoordeel zowel 'facts & figures' als 'feelings & beliefs'.
- Ga na hoe het staat met continuïteit en inclusie. Tref zo nodig aanvullende maatregelen om deze te vergroten (aanvullende training of budget).
- Welke inzichten/ervaringen van elders worden/zijn gebruikt c.q. dienen (nog) te worden gebruikt?

D. Meer informatie

- Over de rol en ambitie van ZonMw: <https://www.gruxx.com/optimaal-gebruik-maken-van-citizen-science/>
- Over principes voor goede burgerwetenschap: https://ecsa.citizen-science.net/sites/default/files/ecsa_ten_principles_of_cs_nederlands.pdf
- Voor tips & tricks over bijvoorbeeld communicatie: www.scivil.be
- Voor inspiratie over het opzetten en uitvoeren van citizen science projecten heeft de Europese Commissie een digitaal platform gelanceerd met best practices uit heel Europa: <https://eu-citizen.science/>